

Yayına Geliş Tarihi:01/09/2020
Yayına Kabul Tarihi:04/12/2020
Online Yayın Tarihi:31/12/2020

Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik
Araştırmalar Dergisi
Cilt: 4, Sayı: 11, Yıl: 2020, Sayfa: 268-286
ISSN: 2587-2206

ANTİK EGE VE TRAKYA ARASINDAKİ KÜLTÜREL ETKİLEŞİM BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME: EDİRNE MÜZESİ'NDEKİ ORPHEUS KABARTMASI

M. Umut DOĞAN*
Hüseyin ÇETİNKAYA**

Özet

Edirne Müzesi'nde sergilenen Orpheus Kabartması, Roma Dönemi'ne tarihlenen bir adak stelidir. Stil kritiği eserin ana figürü olan oturan Orpheus'un Geç Klasik ya da Erken Hellenistik Dönem'deki bir orijinalin replikası olduğunu düşündürmektedir. Orpheus'un etrafındaki hayvan figürleri ise Roma Dönemi'nde birçok yontu ve mozaik eserde görülür. Kabartmadaki Orpheus figürü, Apollon betimlerine benzemesi dikkat çekicidir. Bu benzerlik Trak kökenli Orpheus'un Hellenleştirilmesi çabası olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kabartma, Orpheus, Apollon, Trakya, Kültürel Etkileşim

---

* M. Umut DOĞAN-Arkeolog- Doktora Öğrencisi- Edirne Müzesi Uzmanı e-posta: arkmud@gmail.com- Tel: 0530 4658311

** Hüseyin ÇETİNKAYA-Arkeolog, Seksiyon sorumlusu- Edirne Müzesi Uzmanı e-Posta: arkhehuseyin@gmail.com- Tel: 0530 6910963

AN EVALUATION IN THE CONTEXT OF CULTURAL INTERACTION BETWEEN THE ANCIENT AEGEAN AND THRACE: THE ORPHEUS RELIEF IN THE EDİRNE MUSEUM

Abstract

The Orpheus Relief, exhibited in the Edirne Museum, is a votive stele dating back to the Roman Period. The critique of style suggests that seated Orpheus, the main figure of the work, is a replica of an original in the Late Classical or Early Hellenistic Period. The animal figures around the Orpheus is seen a few sculpture or mosaic work at the Roman Period. It is remarkable that the figure of Orpheus on the relief is similar to the Apollon descriptions. This similarity is considered as a Hellenization effort.

Key Words: Relief, Orpheus, Apollo, Thrace, Cultural Interaction

GİRİŞ

Makalenin ana konusunu oluşturan kabartma Edirne Müzesi'nde sergilenmektedir. 484 Envanter numarasına kayıtlı olan eser 1971 yılında, mahkeme kararı ile müzeye kazandırılmıştır. Müzeye geliş şekli nedeniyle buluntu yeri kesin olmamakla birlikte eserin, Edirne kökenli olduğu kayıtlara girmiştir.

Kabartma panosu, alt kenarda yer alan 5 cm kalınlığındaki bir silme ve kabartmaların doldurduğu üst kısımdan oluşur. Panonun genişliği 46 cm, yüksekliği ise 55,5 cm'dir. Tüm kalınlığı 17 cm olan panonun ön yüzünde işlenen betimler 13,5 cm'ye varan kabartma yüksekliğine sahiptir. Betimler panonun üst ve iki kenarından taşıdığı için sadece alt kenar düzdür. Arka yüz kabaca yontulmuştur.

Kabartmanın merkezinde kayalık bir alanda oturan yarı çıplak bir erkek figürü yer alır. İnce bir kumaş, tüm gövdeyi açıkta bırakacak şekilde belinden itibaren alt kısmı kapatır. Figürün vücudu cepheden tasvir edilmiş,

Resim 1: Edirne Müzesi'ndeki Orpheus Kabartması

başı sağına doğru dönüktür. Figür, sol yanında duran liri, sol eliyle tutmaktadır. Sağ kol ise dirsekten kıvrık bir şekilde sağa doğru uzanmaktadır. Figürün sağ ve üst yanında, dairesel bir kompozisyonda sıralanmış çeşitli hayvanlar, alçak kabartma olarak gösterilmiştir (Res. 1).

Betimdeki ilk hayvan figürü, merkezdeki figürün sağ ayak dibindedir. Oturur vaziyetteki bu figür, her ne kadar yüz detayları işlenmemiş olsa da bir aslan olmalıdır. Onun üstünde ise sırası ile yelesi ve dik kulaklı bir sığa (?) ve bir koç figürü işlenmiştir. Kabartma panosunun kenarında işlenmiş olan bu figürlerin yönü merkeze dönüktür. Koç figürünün hemen sağ yanında bir boğa başı cepheden gösterilmiştir. Merkezdeki insan figürünün sağ kolunun üstünde yine merkeze doğru yönelen, dikkat kesilmiş köpek figürü yer alır. Onun üstünde persepektife uygun bir şekilde işlenmiş gagalı bir kuş (Ördek?), panonun en üstünde, büyük ölçüde aşınmış olsa da cepheden tasvir edilmiş olduğu anlaşılan bir baykuş ve sağ üst köşede ise yine önemli ölçüde yıpranmış olan, kanatları açık bir kartal figürü yer alır. Merkezdeki insan figürünün sol ayağının dibinde, lirin altına gelecek şekilde ise sağa doğru boynu uzamış bir pardalis kabartması görülür.

Resim 2: *London E 497 Ressamına ait kırmızı figürlü krater*

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/251491>

Elinde tuttuğu liri, başındaki uzun serpuşlu başlığı ve etrafını saran hayvan betimleri ile kabartmanın merkezindeki figür Orpheus olarak değerlendirilir.

1- STİL KRİTİĞİ

Edirne Müzesi'nde sergilenen Orpheus Kabartması bir adak stelidir. Üst ve yan cepheleri kompozisyonun kabartmalarıyla sonlanan panonun alt

yüzeyinin silmeli ve bir zemine oturabilecek şekilde düz olması eserin bu kullanımına uygundur.

Bu eserde görüldüğü şekliyle bir kayalık üzerinde ya da sandalyede oturarak kithara veya lir çalan Orpheus betimlenmesinin bilinen en erken örneği Metropolitan Müzesi'nde sergilenen, London E 497 Ressamına ait kırmızı figürlü bir krater üzerinde yer alır¹ (Res. 2). Benzer sahneleme Hellenistik Dönem boyunca da sevilerek tekrarlanmıştır¹. Paul Getty Müzesi'nde sergilenen, 76.AD.11.1 envanter numaralı, pişmiş toprak Oturan Şair (Orpheus?) figürünü² Hellenistik Dönem'in en tipik örnekleri arasında sayılabilir (Res. 3).

Resim 3: Paul Getty Müzesi'nden Oturan Şair (Orpheus)

<https://www.getty.edu/art/collection/objects/13144>

Roma Dönemi'ne gelindiğinde Orpheus mitoloji ve din kültüründe önemli bir yer almış, yarattığı öte dünya inancına bağlı öğretisi ile geniş halk kesimlerinin sevdiği bir figür olmuştur. Bu dönemde Orpheus, zengin villa süslemelerinin en önemli bezeme figürlerinden biri olmuştur. Özellikle Mozaiklerde en sevilen betimler arasında, etrafında çeşitli hayvanlar yer alan, kayalıkta oturan Orpheus imgesidir³. Roma Dönemi'nde MS. 2. yy'dan itibaren yapılmış seksenden fazla Orpheus betimli

¹ Richter, 1936, 165, Pl. 130,171; Richter 1925, 130–131, fig. 7; Richter 1953, 100, 242, pl. 82c

¹ Olszewski, 2011, 658

² Ferruzza, 2016, 9,10, Cat. 1

³ Şahin, 2007, 39

Antik Ege ve Trakya Arasındaki... The Meriç Journal Cilt:4,Sayı:11, Yıl:2020
mozaik bilinmektedir. Anadolu'dan, Kuzey Afrika'ya, Balkanlar'dan İtalya ve Britanya'ya kadar geniş bir sahada izi sürülebilen bu mozaiklerde kompozisyon şekli neredeyse birbirinin aynıdır: Bir kayalık üzerinde oturan, elinde lir ya da kithara tutan ve etrafında dairesel düzende sıralanmış kartal, arslan, kaplan, domuz, fil, sincap, keçi, panter, boğa, eşek gibi çeşitli hayvanlar bulunan Orpheus...

Tarsus'ta bulunarak Hatay Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen 3. yy taban mozağindeki panolardan birinde⁴ (Res. 4), Şanlıurfa Müzesi'nde sergilenen, Süryanice yazıtlı MS. 2 ve 3. yy mozaiklerinde⁵, Prusias Ad Hypium'da bulunan ve günümüzde Düzce Korunalp Müzesi'nde yer alan mozaikte⁶, Palermo Bölge Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen mozaikte⁷ (Res. 5), İngiltere'de MS 4. yy'a tarihlenen bir Roma Dönemi villasının tabanını süsleyen mozaikte⁸ ve bunlar gibi çok farklı coğraflara yayılan birçok örnekte Orpheus neredeyse aynı kompozisyon tipiyle karşımıza çıkmaktadır.

Mozaik dışında da tercih edilen bir kompozisyon olan bu tema Slovanya'daki Ptuj kentinde bulunan bir mermer mezar stelinde ve Smartno şehrinde bulunan, Aurelius Kalandinus isimli kişinin mezar stelinde de çıkar karşımıza. Her iki stel de MS. 3. yy'a tarihlenir⁹.

MS. 2. yy'dan itibaren özellikle mozaikler ve dinsel temalar çerçevesinde sevilerek kullanılan Orpheus betimi **MS. 6. yy içlerine kadar**

---

⁴ Gürel 2011, 64; Can 2014, 48

⁵ Önal 2017, 30-32, Fot. 42,43; Salman, 2007, 50, 187, 204, Şek. 120, 130, 131; ayrıca bkz: John F. Healey, "A New Syriac Mosaic Inscription", Journal of Semitic Studies, Vol. 51/2, 2006, 313-327

⁶ Sezer 2015, 123-140

⁷ Spatafora 2005, 32. Fig. 37

⁸ Scott 2013, 105-123

⁹ Šmíd 2019, 392-402

devam eden örneklere sahiptir¹⁰. Bu betimleme Yahudi ve Erken Hıristiyan dinsel tasvir geleneğinde de yer bulmuş; Hz. Davut ile özdeşleştirilen Orpheus, Roma dönemi stil özellikleri ile tasvir edilmeye devam etmiştir. MS. 6.yy başlarına ait Gaza Sinagogu'nun tabanını süsleyen mozaik süslemede, adı yazı ile de belirtilen Hz. Davut (Kral David), tıpkı Roma Pagan dönemi mozaiklerindeki oturan ve kithara çalan Orpheus formunda betimlenmiştir¹¹. Aynı şekilde Dura Europos'ta bulunan bir sinegoga ait duvar resminde de Kral David Orpheus şeklinde görülür¹². Kudüs'te bulunan ve bugün İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde 1642 envanter numarası ile sergilenen, MS. 6. yy'a ait Orpheus betimli mozaik panosu da Hristiyanlık Mimarisini süsleyen bir dekoratif öge olarak kayda girmiştir¹³.

Roma Dönemi örneklerinin çoğunda Orpheus diğer bütün “barbar” halklar gibi giyimli bir şekilde tasvir edilir. Onun Klasik ve Hellenistik tarzda, tanrısal çıplaklık ile gösterildiği örnek oldukça azdır. Yarı çıplak tasvirli Tanrısal Orpheus betimi içeren az sayıdaki örnekten biri de Edirne Müzesi'ndeki kabartmadır. Bu kabartma, Roma Devri Mozaik panolarında sıklıkla görülen “Hayvanlar”ın merkezindeki Orpheus” temasını tekrar etmekle birlikte ana figürün Tanrılara yakıştırılan bir çıplaklıkla tasvir edilmiş olması ile farklılık sergiler. Roma Dönemi'nin yaygın işlenişleriyle bir başka benzerlik ise Orpheus'un başında yer alan “Phryg başlığı” isimli uzun kaküllü başlıktır.

Resim 4: Tarsus Mozaığı'nde Orpheus Panosu

¹⁰ Olszewski, 2011, 658; Sezer 2015, 125

¹¹ Hachlili, 2009, 72 vd, fig. IV. 12

¹² Hachlili, 2009, 74

¹³ Olszewski, 2011; Hachlili, 2009, 77,78, fig. IV.14

Stil özellikleri açısından bakıldığında Edirne Müzesi'ndeki kabartmanın merkezinde yer alan Orpheus figürünün işleyişinde Klasik Dönem sanatını hatırlatan bir idealizasyon gözlemlenir. Figürün saçları başlık içinde toplanmıştır. Heykellerde saçların bir başlık ya da örtü içinde toplanması geleneği, erkek heykellerde çok görülmemekle birlikte kadın heykellerinde Klasik Dönem'den beri sık kullanılan bir özelliktir¹⁴. Orpheus'un saçları, alnın iki yanında başlığın altından hafifçe görülmektedir. Alnın iki yanında geriye doğru çizgisel dalgalar halinde uzanan saçlar hem Klasik Dönem hem de Augustus devri kadın heykellerinde görülen bir üslubu hatırlatır.

Edirne Müzesi'ndeki stelde figürün gövde bölümü *çıplak bırakılarak Orpheus'un tanrı/kahraman kimliğine vurgu yapılır. Bu eserde görüldüğü gibi, gövdenin alt kısmının elbise ile kapatıldığı, bir ayağın hafif önde, diğerinin ise geride işlendiği oturan heykel kompozisyonu Hellenistik Dönem'den beri sıklıkla tercih edilen bir yontu biçimlenişidir*¹⁵.

Bel altını kapatan ince kumaş Roma sanatındaki tutuculuğu hatırlatsa da figürün cinsel organının açıkta bırakılması Klasik ve Hellenistik yontu ekolünün birer yansıması olarak yorumlanabilir. Orpheus Steli'ndeki hafifçe geriye doğru atılan gövde ve ona kontrast yapacak şekilde ufka doğru bakan baş betimlemesi, en gerçekçi örneği ile Hellenistik Dönem Rhodos yontu ekolünün harikulade eseri Laocoon Grubu'nda görülür. Buna rağmen Laocoon grubundaki vücudun

¹⁴ Mansel- Bosh-İnan 1951, 30.

¹⁵ Mendel 1914, 248; Lagina Hekate Tapınağı frizlerindeki örnekler için bkz:

Mendel 1912, 466 vdd, No: 201-206, 211,213.

Resim 5: Palermo Müzesi Orpheus Mozaïği

(https://en.wikipedia.org/wiki/Orpheus_mosaic)

esnekliği ve gerçekçi işleyiş Orpheus figüründe yakalanmamıştır. Edirne Steli'ndeki Orpheus figürünün cepheden gösterilen gövdesindeki hatlar daha diktir. Hellenistik Dönem realizminin belirgin kas detaylarından yoksundur. Diğer taraftan Orpheus kabartmasında, figürün gövdesinin işlenişinde, Klasik Dönem'den beri izlenen, Hellenistik heykellerde de başarıyla uygulanan "S" kıvrımı ve kontra post duruş kendini yeterince gösterememektedir.

Orpheus Stelinde gövdenin işlenişi ve başın sanki gövdeye sonradan iliştirilmiş izlenimi verecek şekilde keskin dönüşünü, Ara Pacis Augustae'deki Aeneas kabartmasını hatırlatır. Kolların her iki yanda uzanışı ile de yakın benzerlik gösteren bu iki kabartma arasındaki en önemli farklılık ise Orpheus'un başının daha dik ve geriye doğru yaslanır şekilde gösterilmiş olmasıdır. Aynı döneme tarihlenen Gemma Augustae'deki kabartmaların üst frizinde, sağ başta yer alan Oceanus/Neptün personifikasyonu da hem kıyafet düzeni, hem gövde ve başın duruş özellikleri hem de kollarının uzanışı ile Edirne Müzesi'ndeki Orpheus kabartması ile benzer bir yontu kalıbına işaret etmektedir.

MS. 2. yy'a tarihlenen üç farklı mermer Zeus heykeli, oturur vaziyetteki yarı çıplak kompozisyonu açısından Edirne Steli ile karşılaştırılabilir. Bunlardan Kıbrıs Salamis'ten bulunmuş olan ve Geç Hadrian-Erken Antoninler Dönemi'ne tarihlenen örnek¹⁶ hem gövde kaslarında hem de bacakları örten drape kıvrımlarındaki hareketlilik ile Edirne Steli'nde yakalanmamış bir gerçekçilik ve ışık-gölge etkisi gösterir. Paul Getty Müzesinde 73.AA.32 envanter numarası ile sergilenen örnek ile Ephesos kentinde 1983 yılında Kuretler Caddesi'nde bulunarak 1/24/83 envanter numarası ile Selçuk Müzesi'ne alınmış olan diğer iki Zeus heykelinde ise¹⁷ figürün vucut kıvrımlarının Edirne'deki Orpheus kabartmasını hatırlatan bir tarzda, daha katı ve dik hatlarla verildiği görüls

---

¹⁶ Peçen 2018, 80, Res. 50

¹⁷ a.g.e, 80, Res. 49, 51

Antik Ege ve Trakya Arasındaki... The Meriç Journal Cilt:4,Sayı:11, Yıl:2020
de her iki örnekteki elbise kıvrımlarının yoğunluğu Edirne Steli'nde karşımıza çıkmamaktadır

Newyork Metropolitan Müzesi'nde yer alan ve Geç Severuslar Dönemi'ne (MS. 220-235) tarihlenen "Dionyzos Ayini ve Dört Mevsim Lahti", Roma yontu sanatında Klasizm etkisinin izlendiği son eserlerden biridir¹⁸. Eserin ön yüzünde işlenen çıplak gövdeli mevsim figürleri, genel özellikleri ile Orpheus kabartmasının çıplak gövdeli vücut işleyişini anımsatsa da, mevsim figürlerinde gözlemlenebilen klasist etkili kontra post duruşun Orpheus kabartmasında olmayışı, Edirne Müzesi'ndeki eseri farklı kılmaktadır.

Tüm bu stil kritikleri Edirne Müzesi'ndeki Orpheus kabartmasının Klasik ve Hellenistik etkiler taşıyan bir Roma İmparatorluk Dönemi eseri olduğunu kanıtlamaktadır. Özellikle eserde görülen bir elinde lir ya da kithara, diğerinde ise plektron tutan, sol ayağı önde serbest, sağ ayağı ise hafifçe geri atılarak oturan müzisyen kompozisyonunun Geç Klasik- Erken Hellenistik Dönem'den itibaren kullanıldığı anlaşılmaktadır. Edirne Müzesi'ndeki Orpheus Steli, en iyi örneğini Paul Getty Müzesi'ndeki Oturan Şair (Orpheus?) figüründe¹⁹ gördüğümüz bu tasvir programını kullanmıştır²⁰. Diğer taraftan, Perge Hamam kazılarında bulunan ve bugün Antalya Müzesi'nde sergilenen Geç Klasik-Erken Hellenistik Dönem kökenli birer örneğin Roma Dönemi replikası olduğu anlaşılan mermer Hygeai ve Asklepios heykellerinin²¹ bel altı drapelerindeki derin olmayan verrev çizgisel işleyişin Edirne Müzesi'ndeki Orpheus kabartmasının elbise kıvrımlarında da gözlemlenmesi, stelin merkezindeki oturan Orpheus figürünün de Geç Klasik-Erken Hellenistik Dönem örneğinden replika edildiğini

¹⁸ McCann 1978, 97, 134, Cat. 17, fig. 172

¹⁹ Ferruzza 2016, Cat. 1

²⁰ *Pişmiş toprak eserler ile mermer yontuların stilistik ilişkisi konusunda bkz:* Doğan Gürbüzler 2019, 299-331; Ayrıca Durugönül 2018, 25'de figürinler için yapılan kalıp yöntemlerinin gelişiminin heykel sanatının gelişmesinde başlangıç olduğu önerilir.

²¹ Akçay 2007, 54, 55, K. 9, 10, Lev: XVI, XVII

düşündürmektedir. Aynı şekilde Perge hamam buluntusu olarak Antalya Müzesi'nde sergilenen, MÖ. 4. yy kökenli bir Roma Devri replikası olan 6.7.81 müze envanter numaralı Hermes heykelinin²² gövde işlenişi de Edirne stelindeki Orpheus'un gövde detaylarına yakındır. A. İnan²³ tarafından *Apollon Centocelle* tipine dayandığı saptanan Hermes heykelindeki detay çizgileri içermeyen gövde hatları ve gövdenin sol kenar çizgisinde dikkat çeken keskin "V" dönüş, Opheus kabartmasıyla yakın bir paralellik sergiler. Bu detaylar da Edirne Müzesi'ndeki stelde yer alan Orpheus'un Geç Klasik-Erken Hellenistik dönem etkileri taşıdığı düşüncesini güçlendirmektedir.

Her ne kadar Roma Dönemi'nde, etrafında çeşitli hayvan betimleri ile tasvir edilmiş cepheden Orpheus işleyişi MS. 2. yy'dan sonra yaygınlık kazanmış olsa da Edirne Stelindeki Orpheus figürünün stilistik özellikleri bu eseri biraz daha erken bir tarihe vermemizi mümkün kılmaktadır. Augustus ya da hemen sonrasına verilen bazı eserlerle görülen stilistik benzerliklerden dolayı Edirne Steli'nin, Hellenistik Dönem Oturan Şair (Orpheus?) figürünü ile başlayıp, MS. 2. yy ve sonrasında artan hayvan tasvirli Orpheus betimlerine giden sürecin arasındaki bir dönemi temsil ettiğini söylemek mümkündür. Tüm bu açıdan bakıldığında Edirne Müzesi'ndeki mermer Orpheus Steli MS. 1. yy'ın ikinci yarısına tarihlenebilir.

Edirne Müzesi'ndeki Orpheus Steli'nin yurtdışına çıkarılmak üzereyken yakalanmış olması, eserin buluntu ya da üretim yeri konusunda kesin fikir yürütmeyi zorlaştırmaktadır. Orpheus kültürünün Roma Dönemi'ndeki yaygınlığı ve bunun sanata yansımaları dikkate alındığında stelin yöresi konusundaki yorumlar daha da zorlaşmaktadır. Her ne kadar Bulgaristan'daki Anchialus kentine ait Commodus dönemi sikkelerinin arka yüzünde, Edirne Stelini anımsatan bir oturan Orpheus kullanılmış olması figürün bölge

²² Akçay 2007, 79, K. 32, Lev: XLV

²³ İnan, 2000, 34-40.

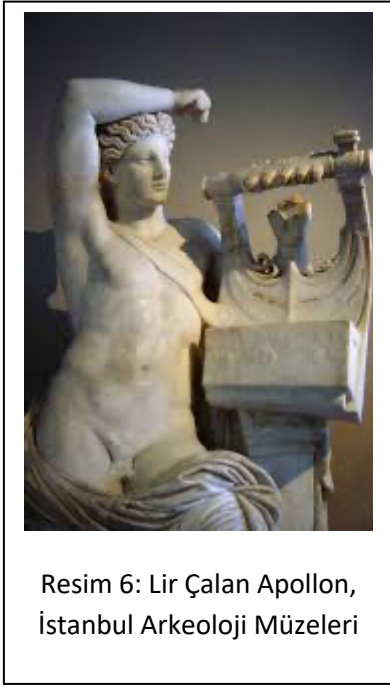
açısından önemine vurgu yapsa da bu veri, kabartmamızın Trakya Bölgesi'ne ait olabileceği önerisi için kuşkusuz yeterli olmayacaktır.

2- ORPHEUS'UN MİTOLOJİK KİMLİĞİ VE KÖKENİ

Orpheus, Klasik Ege mitolojisine göre efsanevi bir müzisyen, şair ve aynı zamanda tanrılar ile insanlar arasında bağ kurmakla görevli bir figür olarak tanımlanır. Çaldığı lir ile kırsal hayatın tüm hayvanlarını etrafında toplayan Orpheus Ege mitolojisinde bazen Dionysiak ayinlerle birlikte anılırken kimi zaman da Argonautlar'ın seyahatine eşlik eden bir figür olarak karşımıza çıkar.

Ege mitolojisinde Orpheus'u en detaylı şekil anlatan efsane, karısı Eurydike ile yaşadığı hazin öyküdür. Efsaneye göre Orpheus'un karısı olan güzeller güzeli esin perisi Eurydike ormanda gezerken zehirli bir yılan tarafından ısırılır ve ölür. Sevdiğinin acısı ile divane olan Orpheus günlerce onun mezarı başında yas tutar. Sevdiğinin özlemi her geçen gün yüreğini yakan Orpheus, onun peşinden ölümler diyarı Hades'e gitmeye karar verir. Bu zor yolculukta en büyük güvencesi, eşsiz sesi ile herkesi hayran bırakan liridir. Güveni boşa çıkmaz ve Orpheus lirinden çıkan harika ezgiler sayesinde yer altı dünyasına giden kapıları bir bir aşmayı başarır. Bu ezgiler nihayet yer altı dünyanın kralı olan Hades ile eşi Persephoe'nin de kulağına ilişir. Müzikten mest olan çift, Orpheus'u çağırıp derdini dinlerler. Müziği kadar eşine olan aşkından da etkilenen Hades, Eurydike'nin kocası ile birlikte yeniden yeryüzüne dönmesine onay verir. Ancak bir şartı vardır; Orpheus karısının önünden yürüyecek ve yeryüzüne çıkıncaya kadar asla dönüp karısına bakmayacak... Orpheus, kralın bu şartını hemen kabul eder. Karısını yer altının korkunç dünyasından alır ve birlikte yeryüzüne doğru yol almaya başlarlar. Hades'in şartıdır, Orpheus karısından birkaç adım önde gidecek ve asla dönüp Eurydike'ye bakmayacak... Ancak yol boyunca şairin yüreğine bir şüphe oturur; 'ya Hades beni kandırdı ve eşimi arımdan göndermediyse' diye düşünmeye başlar. Arkasına dönüp sevdiğinin yüzünü görmek ister, hem şüphesini kırmak hem de sevdasının alevini bir az olsun azaltmak için. Ama söz vermiştir bir kere, yapamaz. Yol boyunca içi içini yer, sabrı yüreğinden taşacak olur ama dönüp bakmaz ardına. Taa ki, yeryüzü ışığını gördüğü ana kadar. Işığın heyecanı ve neşesi ile verdiği sözü bir an unutup, sevdiğine doğru çevirir başını. Karısı Eurydikhe ile bir an göz

göze gelir ama... İşte tam o anda kadın gözden kaybolur, yeniden Hades'in derin dünyasına göçüverir. Kahrolur şair, üzüdür, acı ile dolar yüreği ama ne yazık ki yapacağı hiçbir şey kalmamıştır artık. Yeryüzüne dönüp kırlarda lirini çalarak sevdiğine duyduğu acı bir özlemle yaşamaya devam eder Orpheus²⁴.

Resim 6: Lir Çalan Apollon,
İstanbul Arkeoloji Müzeleri

Homerik edebiyatta yer bulamamış olsa da MÖ. 6. yy'dan itibaren tragedia metinlerinde sevilerek işlenmeye başlayan²⁵ Orpheus ve Eurydike söylencesi, Antik Çağ boyunca sanatın birçok dalında varlığını sürdürmüştür. Orpheus'un bu öyküde anlatılan yer altı dünyası deneyimi, onun adına kurulan Orpheizm dininin kthonik karakteri ile ilişkilidir. Hatta Orpheik inancın Hristiyanlığın belli kollarına etki ettiği²⁶ ve zamanla bir felsefe başlığı olarak varolduğu da bilinmektedir.

Orpheus figürü kimi antik kaynaklara göre Trakyalı kral Oiagros'un, kimi kaynaklara göre ise Ege'nin ışık ve sanat tanrısı olan Apollon'un oğludur²⁷.

Annesi ise sanatın esin kaynakları olan yedi Mousa'dan biri; Calliope'dir. Kaynaklardaki bu karışıklığa rağmen böylesine önemli bir mitolojik figürün Hellen edebiyatında "barbar" olarak tanımlanan bir halkla, Traklarla ilişkilendirilmiş olması Orpheus'un Ege'nin Olymposlu pagan dinine Balkan kültüründen girdiğine işaret eder. Bu efsanevi müzisyenin Balkan-

²⁴ Orpheus - Eurydike mitosu ve versiyonları hakkında bkz: Sansone, 1985, 53-64; Erhat 1997: 229-231; Orpheus ve Eurydike mitolojisi ve onun mysterik kültle ilişkisi konusunda bkz: Daniel 2008; Orpheus ve Eurydike hikayesinin Antik Çağ'dan modern zamana kadar batı edebiyatında işlenişi hakkında bkz: Lee 1960.

²⁵ Sansone, 1985, 53-64; Heat, 1994, 163-196; *Ruck, 2015, 6*

²⁶ Simmonds, 1909, v, vi,vii

²⁷ *Oiagros bazı kaynaklarda Irmak Tanrısı olarak da anılır.* Casadiegos, 2012, 39

Antik Ege ve Trakya Arasındaki... The Meriç Journal Cilt:4,Sayı:11, Yıl:2020
Trakya dağlarında MÖ. 2. Bin yıldan beri kutsanan bir şamanik figürken
MÖ. I. Binyılda Ege Mitolojisine girdiği kabul edilir²⁸.

*Trakyalı bu şemanik figürün, bölgede köklü bir geleneği olduğu bilinen Ana Tanrıça inancıyla alakalı olduğu anlaşılmaktadır. Bu güçlü Ana Tanrıça inancının Tunç Çağı sonlarında Trakya'dan Orta Anadolu'ya doğru yaşanan Phryg göçüyle taşındığı ve Phrygler'deki Matar/Kubebe/ Kybele inancına etki ettiği kabul edilir*²⁹. Traklar'ın Ana Tanrıçası olan Bendis'in Phrygia'ya Kubebe/ Kybele adıyla taşındığı kabul edilir. *Phrygler Trakya'dan gelirken ayin ve inanışlarını da beraberlerinde getirdiler* diyen Strabon (Geographia X, III, 16)³⁰ Phrygia'daki Ana Tanrıça inancının köklerine dair ipucu vermektedir bir anlamda. Antik yazar Ephesoslu Hipponax'ın "Zeus'un kızına Kybebe ya da Trakyalı Bendis diye seslendiği" yönündeki aktarımı da bu görüşü destekler³¹.

Araştırmalar, Trakya bölgesindeki Ana Tanrıça inancının köklü bir geleneğe sahip olduğuna işaret eder³². *Tapınma alanları dağlarda ve kırsal yörelerde olan Ana Tanrıça'nın "kutsal dağ"larındaki*³³ *en önemli yardımcısı ise Ege kültürü'ne Orpheus adıyla geçen müzisyendir.*

Roller'in, Phrygler'de bazen Ana Tanrıça'ya ayinler sırasında erkek hizmetkârlar ve müzisyenlerin eşlik ettiği yönündeki tespiti oldukça dikkat çekicidir³⁴. Bu durum, Ege mitolojisinde Orpheus olarak bilinen Trakyalı

---

²⁸ Ruck, 2015, 6; Dürüşken 2000, 50.

²⁹ Bøgh, 2007, 309, 310.

³⁰ Beksaç vdğ. 2016 , 114,115.

³¹ Roller 2004, 132; Janouchová 2013, 96

³² Theodossiev 2002; Bøgh 2012; Bøgh, 2007; Polat 2013.

³³ Rolle 2004, 22; Çevik 2007, 179; Theodossiev, 2002; Rodoplarda Ana Tanrıça, Güneş tanrısı ve Orpheus için kaya tapınakları için bkz: **•Alexey Stoev- Penka Maglova 2015 8-19.**

³⁴ Roller 2004, 121

Antik Ege ve Trakya Arasındaki... The Meriç Journal Cilt:4,Sayı:11, Yıl:2020
şamanik figürün, Phryglerdeki Kybele inancında da yer bulmuş olduğu anlamına gelir. Antik kaynakların Trak kökenini yadsımadığı Orpheus'un, Trakya'dan Phryg kültürüne ve oradan da MÖ. 6. yy'dan itibaren Ege pantheonuna girdiği anlaşılmaktadır.

3- ORPHEUS VE APOLLON'UN İLİŞKİSİ

Müziyen kimliğiyle de ilişkili olarak Orpheus Ege mitolojisinde daima bir yönüyle Apollon ile ilişkilendirilmiştir. Kimi kaynaklarda Apollon'un oğlu olarak anılan bu isim, Tanrı'nın atribüsü olan Iyr ya da kithara ile tasvir edilir genelde. Bu çalıkların Orpheus'a Apollon tarafından verilen bir ödül olarak gösterildiği öykülemeler ile her iki figür arasındaki bağ güçlendirilir.

Hellenistik Çağ'ın Kolophonlu bilgisi Nikandros, Trakya'nın güneyinde, Hebros Nehri'nin (Meriç) yakınlığında yer alan Rheskynthion Dağı'nda Rheskynthos Anası'na tapıldığından ve onun yardımcısı olan Zerynthios'un ise Hellen literatüründe Apollon ile özdeşleştirildiğinden söz eder³⁵.

Edirne Müzesi'ndeki Orpheus Steli'nde de bu figür de Roma Dönemi'ndeki birçok diğer betimin tersine, tanrısal çıplaklığı ile Apollon'a öykünen bir betimleme ile sunulmaktadır. Orpheus'da izlenen duruş ve izlenim özellikleri benzer birçok Apollon yontu ve resminde görülebilmektedir. Bu eserdeki Orpheus figüründe olduğu gibi gövdenin belden aşağı kısmını örten giyimli, Iyr ya da kithara çalan figürler antik sanatta en çok Apollon betimlerinde karşımıza çıkar. Bu betimleme Hellenistik Dönem'den itibaren birçok farklı sanat dalında kendini gösterir³⁶. Miletos Faustina Hamamları'nda bulunan ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde sergilenen "Apollon ve Mousalar Grubu"ndaki Apollon yontusu³⁷ (Res. 6), gövdeyi çapraz aşan sadak kayışı

Resim 7: Caracalla Sikkesi'nin Arka Yüzünde Liri ile Birlikte Oturan Apollon
(<http://www.wildwinds.com/coins>)

³⁵ Nikandros, *Theiraka*, I, 459-462 (Theodossiev 2002, 325'den)

³⁶ Doğan Gürbüzler 2019, 315

³⁷ Bayçın 2001, 31

Antik Ege ve Trakya Arasındaki... The Meriç Journal Cilt:4,Sayı:11, Yıl:2020
ve sağ kolunun baş üzerine uzanması dışında Edirne örneği ile büyük ölçüde birlik sergiler. Klaros, Kolophon, Magnesia Ad Sipylum, Khalkedon gibi bazı şehirlerin Roma Dönemi kent sikkelerinde, Klasik Dönem Girit Khersonesos sikkelerinde ve Lydia Bölgesi Philedelphia sikkelerinde³⁸ de vücudunun üst kısmını açıkta bırakan elbisesi ile Tanrı Apollon oturur vaziyette ve elinde lir tutar şekilde betimlenir. Her ne kadar sikke betimi profilden işlenmiş olsa da duruş özellikleri açısından Edirne Müzesi'ndeki Orpheus kabartmasını hatırlatır (Res. 7).

SONUÇ

Kuşkusuz Orpheus'un hem mitolojide hem de Edirne Müzesi'ndeki kabartmada olduğu gibi Apollon ile ilişkili kılınmaya çalışılması tesadüf değildir. Bu çaba, Ege kültüründe özellikle MÖ. 5. yy'dan itibaren başlayıp Büyük İskender'den itibaren sistematize edilen ve Roma Dönemi'nde de güçlü bir şekilde süren hız kazanan "Hellenleştirme" politikasının bir yansımasıdır. Orpheus gibi hem çok renkli kişiliğe sahip olan hem de kısa süre içinde geniş halk kitleleri arasında dinsel bir kabule de önderlik etmiş olan figürün Trak kökenli Ana Tanrıça rahibi olarak kalması Hellen düşünce sistemi için kabul edilemez bir durumdur. Arkaik Dönem'den beri Ege'de güçlü kültür yaratmış neredeyse tüm kentleri illa ki bir Hellen soylu kurucuya bağlamak isteyen bu düşünce yapısı, düşünsel dünyasının yaratılmasında önemli katkılar yaptığı anlaşılan Trak-Balkan kültürünü de bu yolla kendi kimliği içinde asimile etmiştir.

KAYNAKÇA

- Akçay, B, *Perge Güney Hamamı Heykeltıraşlık Eserleri*, İstanbul Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.
- Bayçın, N. "Tarihin görkemli yapıtları arasında Arkeoloji Müzesi", *SkyLife*, (Ekim 2001), 26-35.

---

³⁸ Sear 1978, 299, No: 3287; Gökyıldırım 2016, Lev. 19, No: 341-343.

Beksaç, E.- M. Hatipler- Ş. Nurengin Beksaç. “Bithynia, Traklar ve Diğer Balkanlı Halklar: Trakoloji Bakış Açısından Genel Bir Kimlik Çalışması”, *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-III (25-27 Mart 2016-Kocaeli)*, Kocaeli, 2016, 95-127.

Bøgh, B. “*The Phrygian Background of Kybele*”, *Numen* 54 (2007) 304–339

Bøgh, B. “Mother of the Gods:Goddess of Power and Protector of Cities”
Numen 59 (2012) 32–67

Can, B. “ Antik Çağ Mozaiklerinde Sembolizm Ve Kişileştirme (Personifikasyon)” *Aktüel Arkeoloji*-39 (Mayıs- Haziran 2014), 44-49.

Casadiegos, Y. P. “Orpheus or the Soteriological Reform of the Dionysian Mysteries”, *American Journal of Sociological Research*-2(3), (2012), 38-51

Çevik, N. “Dağlardaki Tanrılar ve Tanrı Dağlar” Belkıs Dinçol ve Ali Dinçol’a Armağan, Ed: M. Alparslan, M. Doğan-Alparslan, H. Peker, İstanbul, 2007, 175-194.

Daniel, Maria E. “The Mythology of Orpheus and the Mysteries”
Rosicrucian Digest No. 1, 2008, 22-23.

Doğan Gürbüz, E. “Pişmiş Toprak Figürinler ve Anıtsal Heykeller: Bağımsız mı, Takipçi mi?” *CEDRUS*- 7 (2019), 299-331.

Durugönül, S. *Heykeller Konuşabilseydi. Antik Yunan Heykeltıraşlık Sanatına Toplumsal Açıdan Bir Bakış*. Ankara 2018.

Dürüşken Ç., *Antik Çağ’da Yaşamın ve Ölümün Bilinmezine Yolculuk, Roma’nın Gizem Dinleri*, İstanbul.2010.

Erhat, A. *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul, 1997.

Ferruzza, F.L. *Ancient Terracottas from South Italy and Sicily in the J. Paul Getty Museum, **Getty Publications**, Los Angeles, 2016*

Fol A. "Hidden in the Names", *Ancient Thrace*, Ed: A. Fol vdğ, Sofia, 2000, 75-86

Grimal, P. *Mitoloji Sözlüğü: Yunan Ve Roma*, İstanbul, 1997.

Gökyıldırım, T. *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Lydia Sikkeleri Kataloğu*, İstanbul, 2016

Gürel, E. *Konuşan Mozaikler - Hatay Arkeoloji Müzesi Mozaikleri*, Hatay Valiliği Yay. Ankara, 2011

Hachlili, R. *Ancient Mosaic Pavements*, Leiden, Boston, 2009.

Heath, j. "The Failure of Orpheus", *Transactions of the American Philological Association* 124 (1994), 163-196

İnan, A. *Perge'nin Roma Devri Heykeltraşlığı II*, İstanbul, 2000.

Janouchová, P. "The Cult Of Bendis In Athens And Thrace", *Graeco-Latina Brunensia* 18, 2013, 95-106.

Lee, M.O. *The Myth Of Orpheus and Eurydice in Western Literature*, Doktora Tezi, The University of British Columbia, 1960.

Mansel, A.M.- E. Bosch- A. İnan. *1947 Senesi Side Kazılarına Dair Önrapor*, Türk Tarih Kurumu Yay. Ankara, 1951

McCann, A. M. *Roman Sarcophagi in the Metropolitan Museum of Art*, Newyork, 1978.

Mendel, G. *Catalogue des Sculptures Grecoques, Romanies et Byzantines*, İstanbul, 1912

Mendel, G. *Catalogue des Sculptures Grecoques, Romanies et Byzantines*, İstanbul, 1914

Olszewski, M. T. "The Orpheus Funerary Mosaic From Jerusalem in The Archaeological Museum At Istanbul" *XI. Uluslararası Antik*

Antik Ege ve Trakya Arasındaki... The Meriç Journal Cilt:4,Sayı:11, Yıl:2020
Mozaik Sempozyumu, 16 – 20 Ekim 2009 Bursa, Türkiye, Ed. M. Şahin, İstanbul, 2011, 656-664.

Önal, Mehmet. *Urfa-Edessa Mozaikleri*, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Yay., Zonguldak, 2017.

Peçen, Suat. *Ayasuluk Tepesi ve Aziz Yuhanna Teologos Bazilikası Kazılarında Devşirme Malzeme Olarak Kullanılan Heykeltıraşlık Eserler*, Pamukkale Üniversitesi, Arkeoloji Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli, 2018.

Polat, G. *Thrakia'da Ana Tanrıça Kültü*, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2013.

Roller, L.E. "The Phrygian Mother Goddess and her Thracian Connections", *Thrace and the Aegean, Proceedings of the Eighth International Congress of Thracology*, 25-29 September 2000, Vol II, Sofia-Yambol, (2002), 683-694.

Roller, L.E. *Ana Tanrıça'nın İzinde Anadolu Kybele Kültü*, Çev: B. Avunç, İstanbul, 2004.

Richter, G. "Athenian Red-Figured Vases." *Bulletin of the Metropolitan Museum of Art*, 20(5), 1925.

Richter, G. *Red-Figured Athenian Vases in the Metropolitan Museum of Art*, Vol. 1 and 2, London 1936.

Richter, G. *Handbook of the Greek Collection.*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press. 1953.

Ruck, Carl A. P. "The Mushroom Stones. Dionysus, Orpheus, and the Wolves of War" ***Megalithic Culture in Ancient Thrace***, Neofit Rilski University Press, Blagoevgrad, **2015, 1-7**

Salman, B. *Orta Euphrates Mozaikleri Işığında Edessa Ve Samosata Mozaikleri*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2007.

Sansone, D. "Orpheus and Eurydice in the Fifth Century"
Classica Et Mediaevalia, Vol: XXXVI (1985), 53-64

Scott, S. "Symbols Of Power And Nature: The Orpheus Mosaics of Fourth Century Britain And Their Architectural Contexts" *TRAC Theoretical Roman Archaeology Conference* , April 2013, 105–123

Sear, D. *Greek Coins and Their Values, Vol: I, London, 1978.*

Sezer S. S. "The Orpheus Mosaic of Prusias ad Hypium Prusias ad Hypium Orpheus Mozaigi", *JMR* 8, 2015 123-14.

Simmonds, F. ***Orpheus, A General History Of Religions, London : W. Heinemann; New York,1909.***

Šmid, K. "The Orpheus Monument in Ptuj, Some new Observations", *Akten des 15. Internationalen Kolloquiums zum Provinzialrömischen Kunstschaffen. Der Stifter und sein Monument. Gesellschaft – Ikonographie – Chronologie, 14. bis 20. Juni 2017 Graz / Austria (Schild von Steier. Beiheft 9), 2019, 392-402*

Spatafora, F. *Palermo: la citta punico-Romana, Palermo, 2005.*

Stoev, A. – P. Maglova "Thracian Megalithic Sanctuaries in the Eastern Rhodopes Archaeoastronomical Aspects", *Megalithic Culture in Ancient Thrace*, Neofit Rilski University Press, Blagoevgrad, 2015, 8-19.

Şahin, D. *Roma Dönemi Mozaik Betilerine Göre Nereid İkonografisi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2007.

Theodossiev, N., "The Sacred Mountain", *NorthWestern Thrace from the Fifth to First Centuries BC*, Oxford, 2000, 53-55

Theodossiev, N., "Mountain Goddesses in Ancient Thrace: The Broader Context", *Kernos Revue internationale et pluridisciplinaire de religion grecque antique* 15 (2002), 325-329.